

5. Труфанова И. В. О разграничении понятий: речевой акт, речевой жанр, речевая стратегия, речевая тактика / И. В. Труфанова // Филологические науки. – 2001. – №3. – С. 56-65.

ПОНЯТТЯ ЗВ'ЯЗНОСТІ ТА ЦІЛІСНОСТІ ТЕКСТУ

Маслова Т.Б.
НТУУ «КПІ»

У численних класифікаціях текстових категорій сучасних лінгвістичних студій універсальним поняттям є єдність зовнішньої та внутрішньої форми тексту.

Проте існує проблема чіткого розмежування й визначення різниці між термінами зв'язності та цілісності тексту.

Зовнішню, або формальну чи структурну, зв'язність тексту іноді називають *когезією* (англ. *cohesion*). «Категорія когезії відноситься до співвідношень значень, які існують в тексті і відрізняють текст від “не-тексту”» [3, с. 99].

Інакше кажучи, когезія означає наявність форм граматичного, а також лексичного зв'язку, які забезпечують логічну послідовність у семантичній організації тексту. Зокрема виокремлюють:

- граматичну когезію (вказівні й особові займенники, сполучники та інші конектори, явища субституції та еліпсису);

- лексичну когезію (повтори, синоніми, гіпероніми, інші лексико-семантичні прийоми);

- стилістичну когезію (паралелізм, розгорнуті метафори та порівняння).

З іншого боку, під внутрішньою формою тексту розуміється його змістовна, семантична цілісність, тобто когерентність чи *когеренція* (англ. *coherence*). «Категорія цілісності – це характеристика тексту як єдиної змістовної макроструктури» [1, с. 194].

На відміну від когезії, яка реалізується в окремих фрагментах тексту, когеренція – це властивість тексту як комунікативної одиниці. І якщо когезія стосується логічного плану побудови тексту, то категорія когеренції має певну психолінгвістичну природу, оскільки вона допомагає читачу сприймати текст як єдине тематичне ціле. Крім того, вважається, що когеренція тексту є результатом взаємодії логіко-семантичного, синтаксичного (граматичного) й стилістичного різновидів когезії [2, с. 99].

Обидва терміни – когезія та когеренція – походять від основи латинського дієслова *cohaereo* (“бути з'єднаним”). Але, як бачимо, поняття цілісності (когеренції) є ширшим за поняття зв'язності (когезії), оскільки воно охоплює не тільки формальні граматичні зв'язки висловлювань, але й семантико-прагматичні аспекти єдності тексту.

Література:

1. Леонтьев А.А. Признаки связности и цельности текста // Лингвистика текста. Материалы научной конференции. Ч.1 – М., 1975. – С. 2-10.

2. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 280 с.
3. Halliday M. A. K., Hasan R. Cohesion in English. – London: Longman, 1976

ХАРАКТЕР СИНТАКСИЧНИХ І СЕМАНТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ ПРИ МОДИФІКАЦІЇ ДВОСКЛАДОВИХ ДІЄСЛІВНИХ СТРУКТУР У ЧЕСЬКІЙ МОВІ В ЗІСТАВЛЕННІ З УКРАЇНСЬКОЮ

Матвієнко Т. І.

Національний університет імені І. Карпенка-Карого

Дослідження із синтаксису останніх десятиліть пов'язані із системним підходом, що висуває поняття моделі речення як мінімальної, але достатньої в структурному і семантичному відношенні одиниці. Користуючись цим поняттям, можна чіткіше змодельовати синтаксичну будову певної мови. Основною метою нашого дослідження будуть такі міжмодельні модифікації, які не виходять за рамки двоскладності речення в сучасних чеській і українській літературних мовах та аналіз специфіки цих процесів у аналізованих мовах.

Перетворення вихідних моделей речення, що не приводять до зміни їх статусу як двоскладових структур, можуть бути пов'язані з різними причинами, основними з яких є не заміщення якоїсь конститутивної позиції (такі перетворення назвемо потенційною модифікацією), усунення агенса з позиції підмета (ці перетворення будемо називати реверсивною модифікацією). При потенційній модифікації двоскладних структурних моделей можуть не заміщатися позиції як підмета, так і детермінантів (додатка і обставини); зрозуміло, що це приводить до зменшення їх кількісного складу і набуття ними вигляду інших структурних моделей, пор.: *Otec daroval synovi brusle* – Батько подарував синові ковзани; *Otec daroval brusle* – Батько подарував ковзани; *Sestra odešla do školy* – Сестра пішла до школи; *Sestra odešla* – Сестра пішла та ін. Незаміщення позиції підмета в чеських та українських двоскладних реченнях наявне в основному в трьох видах потенційних модифікацій – означено-особовій, неозначено-особовій та узагальнено-особовій, розрізнення яких спирається на характер агенса: в одних випадках він є конкретним, означеним (ідеться про означено-особову потенційну модифікацію), а в інших – неконкретизованим (маються на увазі неозначено-особова й узагальнено-особова потенційні модифікації). Наприклад: *Zpívám zpěv míru* – Співаю пісню миру; *Mluvili o tom všude* – Говорили про це скрізь; *Jak si usteleš, tak si lehneš* – Як постелиш, так і ляжеш та ін. Позиція додатка може не реалізуватися тоді, коли залежний учасник дії (пацієнс) набуває узагальненого характеру, і немає необхідності конкретизувати його. Пор., *Katka píše, Matka dobře vaří; Daša вже читает, Sestra pere* та ін.. Такий потенційний узагальнений додаток дорівнює функціонально вираженим займенникам –додаткам *sokolí, všechno; будь-що, все* та ін., пор. *Dítě mluví i Dítě mluví všechno, Bratr kouří i Bratr kouří cokoli; Опора тримав i Опора тримав будь-що, Цей фільм подобається i Цей фільм подобається всім*. У чеських речення типу *Ve městě se žije dobře* та ін. потенційний додаток-пацієнс має узагальнене значення, яке експліцитно можна виразити іменниками *člověk* або *lidé* у формі давального відмінка, пор. *Ve městě*